

I.YUSUPOV SHE'RLARIDA TARBIYA MASALASI.

Bekmuratova Madina Utebayevna.

To'rtko'l tumani 67-sonli maktab qoraqalpoq tili va adabiyoti oliy kategoriyali o'qituvchisi.

Annotatsiya. *Ushbu maqolada O'zbek va qoraqalpoqning ajoyib shoirlaridan biri I.Yusupov haqida, uning she'rlarida tarbiya masalasi haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar. *I.Yusupov, ijodkor, Amudaryo, A.S.Pushkin, M.Yu.Lermontov, T.Shevchenko, J.G.Bayron, Ajiniyoz, tarjimon, dramaturg.*

I.Yusupov she'ryatining yurakka yaqinligi, ko'ngilga joligining siri shundaki, shoir hamma vaqt xalqning tilagidagi, yuragidagi eng ezgu tuyg'ularni, orzu-niyatlarini o'tkir pafos va teran lirizm bilan o'z she'riy qatorlarida tasvirlagan. Shoir o'z she'rlarida adabiy qahramonlarini ko'pgina holatlarda turmushdan, o'z davridan oladi va ularning takrorlanmas obrazini yaratishga intiladi.

Ibroyim Yusupov (1929–2008) ijodi XX asrning ikkinchi yarmi – XXI asr boshlaridagi qoraqalpoq adabiyoti tarixida yorqin sahifani tashkil qiladi. Ibroyim Yusupov 1929 yili Chimboy tumanidagi Ozod qishlog'ida tavallud topdi. 1949 yil Qoraqalpoq davlat pedagogika institutini bitirgach, 1961 yilgacha shu oliy dargohda o'qituvchi bo'lib ishladi. 1961–1962 yillarda “Amudaryo” jurnalining bosh muharriri, keyingi uch yil mobaynida Najim Dav-qorayev nomidagi til va adabiyot institutida ilmiy xodim, 1965–1980 yillarida Qoraqalpog'iston Yozuvchilar uyushmasining raisi, 1980–1988 yillarda “Erkin Qoraqalpog'iston” (sobiq “Sovet Qoraqalpog'istoni”) gazetasida bosh muharrir, shuningdek, keyingi yillarda Tinchlik qo'mitasining Qoraqalpog'iston bo'limiga (1988–1994), Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markaziga (1994–2000) raislik qildi.

Uning she'rlari 40-yillarda matbuotda e'lon qilina boshlandi. Bolaligida qoraqalpoq xalq og'zaki ijodi namunalarini, Sharq adabiyotlari hamda mumtoz adabiyotimiz namoyandalarini, talabalik yillarida esa rus va jahon adabiyoti durdonalari bilan yaqindan tanishib, ularning asarlaridagi badiiyat sirlarini qunt bilan o'rgandi. Shoir o'zining ilk asari “Vatanim” she'ri e'lon qilingan paytdan (1946) boshlab, shu bugungacha “Baxt lirikasi” (1955), “Kunchiqar yo'lovchisiga” (1959), “O'ylar” (1960), “Yetti navo” (1962), “Dala orzulari” (1966), “Ko'ngil ko'ngildan suv ichar” (1971), “To'maris” (1974), “Ilhom”, “Tashvishlarga boy dunyo” (1987), “Tuzli shamollar” (1988), “Ko'ngildagi keng dunyo” (1989), “Bekligingni buzma sen...” (1995), “Har kimning o'z zamoni bor” (2004) kabi she'riy to'plamlarini nashr ettirdi. Uning ikki jildlik “Tanlangan asarlar” to'plamlari ikki marotaba – 1978–79 va 1992 yillarda nashr qilingan. Turli yillarda chop etilgan to'plamlarda shoirning “O'rtoq muallim”, “Akatsiya gullagan yerda”, “Aktrisaning iqboli”, “Gilamchi ayol”, “Eski favvora ertagi”, “Dala armonlari”, “To'maris”, “Bulbul uyasi”, “Farishta oy”, “Poseydonning g'azabi”, “Vatan tuprog'i” va boshqa doston (poema)lari e'lon etilgan. Bundan tashqari Ibroyim

Yusupov bir qator pesa va publitsistik maqolalarning ham muallifi hisoblanadi. Shoir ko'plab qardosh xalqlar va jahon adabiyoti mumtoz shoirlar asarlarini qoraqalpoq tiliga tarjima qilib, sayrata olgan tarjimondir. U A.S.Pushkin, M.Yu.Lermontov, T.Shevchenko, J.G.Bayron, I.V.Gyote, G.Geyne, F.Shiller she'rlarini, Shekspir sonetlarini, Alisher Navoiy va Hofiz g'azallarini, Umar Xayyom ruboiylarini qoraqalpoq tiliga yuksak mahorat bilan tarjima qilib, milliy adabiyotimizni badiiy-g'oyaviy, shakliy jihatdan turli asarlar ila boyitdi.

Ibroyim Yusupov nasr va dramaturgiya sohasida ham qalam tebratdi. 1963 yilda uning "Qari tutning kuzi" nomli hikoyalar, ocherk va publitsistik maqolalar to'plami bosmadan chiqdi. Shoir "Qirq qiz" pesasini, (Amet Shomuratov bilan birgalikda), 1966 yilda "O'mirbek laqqi" komediyasini, 1986 yili "Iskandar podshoning tushi" dramasi, 1973 yili "Ajiniyoz" operasi librettosini yaratdi. Shoir O'zbek adabiyoti bilan abadiy do'stlik mavzusi Ibroyim Yusupov ijodidagi eng yorqin sahifalarni tashkil qiladi. U ijodkor, tarjimon, matbuot xodimi, jamoat arbobi sifatida o'zbek adabiyoti va madaniyatining yirik vakillari bilan do'stlashdi, ijodiy muloqotlarda, safarlarda birga bo'ldi. G'afur G'ulom, Oybek, Zulfiya, Komil Yashin, Hamid G'ulom, Ozod Sharafiddinov, Erkin Vohidov, Abdulla Oripov, Omon Matjon singari ijodkorlar bilan ijodiy munosabatlari har doim yangi-yangi mazmun va ibratli voqealar bilan boyib bordi.

nga Qoraqalpog'iston Respublikasida xizmat ko'rsatgan san'at arbobi faxriy unvoni berildi. Berdaq nomidagi davlat mukofotiga loyiq ko'rildi. U uzoq yillar mobaynida O'zbekiston hamda Qoraqalpog'iston Respublikasi Oliy Majlislariga deputatlikka saylandi. Shoir O'zbekiston Respublikasining "El-yurt hurmati", "Do'stlik" ordenlari, bir qator hukumat faxriy yorliqlari va medallari bilan mukofotlandi. Unga 2004 yili O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni bilan "O'zbekiston Qahramoni" oliy unvoni berildi.

I.Yusupovning sherlarida tarbiya masalasi ham muhim joy tutadi. Uning she'rlarida yoshlarni ta'lim va tarbiyalashga bag'ishlangan mavzular keng o'rin tutadi. U yoshlarga qadr-qimmatni, adabiyotga va ilmga boylikni o'rgatishni muhim sanagan. I.Yusupov o'zining fikr va mulohazali she'rlari bilan mashhur shoirdir. Yusupovning faqat ta'lim-tarbiya masalasiga bag'ishlangan she'rlari haqida aniq ma'lumot topa olmagan bo'lsam-da, shuni ta'kidlash kerakki, ko'plab shoirlar o'z asarlarida turli ijtimoiy muammolarni, jumladan, ta'lim-tarbiyani ham tadqiq qiladilar. Ta'lim jamiyatda katta ahamiyatga ega bo'lgan mavzu bo'lib, shoirlar ko'pincha o'z san'atidan foydalanib, uning qiyinchiliklari va ahamiyatini yoritadi. Umuman olganda, ta'limga bag'ishlangan she'rlar bilim kuchi, o'qituvchilarning roli, o'quvchilarning kurashlari yoki ta'limning o'zgaruvchan tabiati kabi mavzularni ko'rsatishi mumkin. Ular ta'limning shaxs va jamiyatga ta'siri, ta'lim olish imkoniyatidagi tengsizliklar yoki umrbod ta'limning ahamiyatini o'rganishi mumkin. Agar I.Yusupovning ta'lim-tarbiya masalasini chuqur o'rgangan aniq she'rlari bo'lsa, shoirning dunyoqarashi, u yetkazayotgan o'ziga xos mavzu va xabarlarini chuqurroq anglash uchun bevosita o'sha she'rlarga murojaat qilgan ma'qul.

Uning she'rlari jamiyatchilikda tarbiya masalasining ahamiyatini kuzatib boradi va odamlarning bilim va ma'naviy qiziqishlarini rivojlantirishning jamiyatga qanday ta'sir qilishi kerakligini anglatadi. brohim Yusupov - o'zining teran, ijtimoiy ongli asarlari bilan mashhur bo'lgan atoqli o'zbek shoiri. Yusupovning ta'lim-tarbiya muammosi haqidagi qarashlari haqida aniq ma'lumot topa olmasam-da, shoirlar o'z she'rlarida jamiyat, jumladan, ta'lim-tarbiya masalalariga murojaat qilishlari odatiy holdir.

Umuman olganda, ta'lim-tarbiya muammosi ta'lim olish imkoniyati, ta'lim sifati, ta'limdagi tengsizlik yoki ta'limning shaxs va jamiyatga ta'siri kabi turli jihatlarni qamrab olishi mumkin. Shoirlar ko'pincha bu masalalarni yoritish, fikrni uyg'otish va o'zgarishlarni ilhomlantirish uchun o'zlarining badiiy ifodalaridan foydalanadilar. Agar Ibrohim Yusupov ta'lim-tarbiya muammosiga bag'ishlangan she'rlar yozgan bo'lsa, uning o'ziga xos dunyoqarashi va o'rganayotgan mavzularini o'rganish uchun bevosita uning she'rlariga murojaat qilgan ma'qul. Uning asarlari ta'lim tizimidagi muammolar va imkoniyatlar haqida tushuncha berishi va jamiyatdagi ta'limning ahamiyati haqida she'riy fikr yuritishi mumkin.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Ibroyim Yusupov .“Cho'l to'rg'ayi”.“ G'afur G'ulom” nashriyoti. Toshkent. 1972-yil.
- 2.Quronov D.Mamajonov Z. Sheraliyeva M. Adabiyotshunoslik lug'ati. “Akademnashr”. 2013-yil.
- 3.Ibroyim Yusupov.Keuildagi ken dunya.–Nukus,1989.
- 4.Ibroyim Yusupov.Tanlangan she'rlar. –O'zbekiston,1990.
5. Chingiz Aytmatov maqolasi.-O'zbekiston,2010.